

JOURNAL OF SOCIAL AND HUMANITIES SCIENCES RESEARCH

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Open Access Refereed e-Journal & Refereed & Indexed

Article Type	Research Article	Accepted / Makale Kabul	22.10.2019
Received / Makale Geliş	18.08.2019	Published / Yayınlanma	24.10.2019

DİN EĞİTİMİNİN TEMEL KAVRAMLARINDAN DİN KAVRAMI HAKKINDA BİR DEĞERLENDİRME

AN EVALUATION ON RELIGION CONCEPT OF BASIC CONCEPTS OF RELIGIOUS EDUCATION

Dr. Fatih Menderes BİLGİLİ

Adana / TÜRKİYE, ORCID: 0000-0001-5123-8674

Doi Number: <http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.1516>

Reference: Bilgili, F. M. (2019). Din Eğitiminin Temel Kavramlarından Din Kavramı Hakkında Bir Değerlendirme. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 6(43): 3136-3142.

ÖZET

Din eğitimi çalışmaları, eğitilecek varlıktan bağımsız yapılamaz. Bu sebeple eğitimi hazırlayanlar ve verenler eğitilecek varlığın ait olduğu sistemleri çok iyi tanımalıdır. Aksi takdirde verilen eğitimle istenilen sonuca ulaşılamaz. Hatta zararları bile olabilir.

Bir kavrama sisteminden ve ait olduğu semantik sınıftan bağımsız anlam yüklenmemeli ve değişime kapatılmamalıdır. Aksi takdirde zihinsel ürünler bağlamında yanlış yargılara varılabilir. Her ilmi disiplin semantik analize konu olan, dinamik bir kavram topografyasına sahiptir. Disiplinler arası ilişkilendirmelerde bu semantik analize üst seviyeli semantik analiz adımı verebiliriz.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Eğitim, Din, Kavram.

ABSTRACT

Religious education studies, can't be made independently from the human being to be trained. For that reason the ones who prepare and educate should know the systems which the human beings take part in. Otherwise the desired and can't be reached by the given education. Also they may even have loser.

The meaning should not be imposed on a clutch system and the semantic class to which it belongs and should not be closed to change. Otherwise, wrong judgments may be made in the context of mental products. Every scientific discipline has a dynamic concept topography that is the subject of semantic analysis. In interdisciplinary associations, we can call this semantic analysis a high-level semantic analysis.

Keywords: Religious Education, Education, Religion, Concept.

1. GİRİŞ

Kur'an'ın, talep eden (talebe) ve sürece giren insanın eylemlerine kılavuzluk/rehberlik yapma gibi bir işlevi vardır. Bu bağlamda Kur'an insanlara bağımlı değildir. Sözde dinler ise takipçileri tarafından yapay rasyonellik, duygusal bağlılık ve bağımlılık gibi girişimlerle koruma altına alınmaktadır. Dinin insana yaptığı rehberlik göz önüne alındığında teorik olarak ortak bir paydaya ihtiyaç duyulur. Örneğin, dünyadaki ekonomik dengesizliği ortadan kaldıracak adil bir çözüm önerisi sunulabilir. Bu açıdan günümüzdeki ekonomik dengesizlikler gibi yapay problemler karşısında dinlerin rehberlikleri sorgulanabilir/sorgulanmalıdır.

Bu bağlamda dinin, insanlara hangi konularda kılavuzluk yaptığı incelenebilir. İnsanların temel ihtiyaçları ve sorunları gündeme geldiğinde bunların belli başlıklar altında toplandığı görülür. Bunlar biyolojik, psikolojik ve sosyolojik olmak üzere üst başlıklarda toplanabilir. Bu açılardan dinlerin rehberliği ve işlevselliği sorgulanabilir. Ayrıca dinlerin birbirleriyle olan ilişkilerinde ortaya çıkan meseleler karşısında ne tür bir rehberlik önerilmektedir? İslam'ın bu konulardaki rehberliği ikna edici midir?

Dinin şu konulardaki rehberliği araştırılabilir. İnsanın varlık dünyasındaki makamı nedir? İnsanda anlama, öznel deneyim ve bilinçlenme nasıl olmaktadır, bunların seviyesi nedir? İnsanoğlunun, insan referans sisteminde kendisini çevreleyen varlıklarla ilişkisi nasıl ve ne şekilde olmalıdır? İnsanın kendisi, diğer insanlar, çevresi ve yaratıcısıyla ilişkisi konusunda dinin yol göstericiliği nedir?

Diğer yandan rehberlik yapma hususunda İslam dini ile diğer dinler arasında, resuller ve resullük görevini yürütenler açısından farklılıklar ortaya çıkabilir. Bunların işlevsellikleri tartışılabilir. Bu durum, dinin bir toplumdaki uygulamaları yani kültürel kodlarla etkileşimi neticesinde edindiği hâllerin eğitimi ile dinin bizzat kendisinin ve onun öncülerinin ortaya koyduğu eğitimin birbirinden farklı fakat birbirleriyle irtibatlı olduğunu ortaya çıkarabilir. Bu hususa dikkat etmek gerekir.

2. KAVRAM HAKKINDA KISA BİR DEĞERLENDİRME

Kavram, nesnelerin zihnimizdeki tasarımı, bunların dil ile ifadesi de terim olarak isimlendirilir. Buna göre kavram nesneyi, terim (ıstılah) ise kavramı göstermektedir. Bazı kelimelerin, belli eşellere (ölçek, seviye, kademe, aşama) göre aklî ilişkileri içinde barındırması ona kavram olma özelliğini kazandırır. Böyle kelimelere diğer kelimelerden farklı olduğu için kavram adı verilir. Burada şu soruların cevabını arayabiliriz. Acaba bir kavramın diğer kavramlarla ilişkisi var mıdır? Varsa bu ilişkiden ortaya çıkan yeni kelimelere ne ad verilir? Bu hususu şu örnek üzerinde açıklayabiliriz.

Fizik disiplninde hız kavramının kuvvet kavramıyla olan ilişkisinde olduğu gibi, bir kavram başka kavramlarla bir araya gelerek semantik (anlam bilimsel) küme adı verilen bir küme oluşturur. Bu küme önemlidir zira böyle bir durumda, ilmî bağlamda temelsiz (gerekçesiz) anlamlar olabildiğince az çıkar. Çıkan anlamlar da doğal çevrenin ve onun şartlarının ayrılmaz bir parçası hâline gelir. Ayrıca o kavram ancak ait olduğu kümenin diğer elemanlarıyla birlikte olduğunda özel anlamlara sahip olur.

İşte bütün bunlar kavramın tek başına olmadığını ve türetilmiş kavramlar olarak isimlendirebileceğimiz bir üst yapı semantik ağ içinde olduğunu gösterir. Bu durum bir kavramın doğduğu, varlığını sürdürdüğü çevresinden (onu az veya çok etkileyen objeler, bilimsel disiplinler gibi) kısaca sisteminden ve ait olduğu semantik sınıftan bağımsız anlam yüklenmemesini ve değişime kapatılmamasını ifade eder. Aksi takdirde bir disiplinde kendisine yer bulan bir sembole başka disiplinlerde aynı anlamlar yüklenerek zihinsel ürünler bağlamında yanlış yargılara varılabilir. Örneğin fizik disiplnindeki “V” sembolü elektrikte potansiyel farka, madde konusunda ise hacim kavramına karşılık geldiğinden bu sembole her yerde aynı anlam yüklenemez.

Bu şekilde var olup varlığını geliştirerek sürdüren kavramlar bir diğer ifadeyle kavram topografyası, ilmî disiplinleri meydana getiren bileşenlerdendir. Bu husus aslında insanın hem yapısal ve işlevsel tasarımının hem de içinde bulunduğu çevrenin ortaya çıkardığı bir sonuçtur. Bu sonuçtan yola çıkarak kavram hakkında şu neticeye varabiliriz.

Bildiğimiz gibi kuarklar bir araya gelerek karakteristik özelliklere sahip protonları, protonlar da aynı şekilde elementleri, elementler hücreleri, hücreler dokuları, dokular organları, organlar sistemleri, sistemler de organizmayı meydana getirir. Benzer şekilde kavramlar da göz önüne alınan sistemde içkin olup kendiliğinden ortaya çıkar. Bu durum her ilmî disiplinin gelişi güzel değil aksine geçerliliği test edilmiş ve sonuçları kabul edilmiş kendisine has analizlerle incelenebilen, semantik analize konu olan, dinamik bir kavram topografyasına sahip olduğunu anlatır.

Disiplinler arası ilişkilendirmelerde bu semantik analizler kendini gösterir. Bu duruma da üst seviyeli (üstün sınırı çağın ilmî seviyesine göre belirlenir) semantik analiz adını verebiliriz. Hem çoklu disiplinleri göz önüne alan çalışmaların hem disiplin içi çalışmaların hem de kavramlara yüklenen anlamların zamanla değişebileceği gerçeği, üst yapı semantik analizin de dinamik olduğunu ve değişebileceğini gösterir. Üst seviyeli semantik ilişkinin ve ağın dinamik ve değişken olma özelliği, alışılmışın dışında yeni kavramların, fikirlerin, deneyimlerin, kültürlerin ve buna benzer insan ürünü olan yapay şeylerin ortaya çıkmasını sağlayarak bizi sabit epistemolojiden kurtarır. Bu da zihni ürünlerin doğruluğunu ve geçerliliğini test eden ve onaylayan doğal sisteme (evren, vahiy) daha çok yaklaştırır. Zira ilmî çalışmalarda, çıkan sonuçların doğal yapıya uygunluğu önemli bir husustur.

Burada kavramların değerlendirilmesinde, sabit (statik, durağan) epistemolojik (bilgiye dayalı, bilişsel, bilgi teorisi) yaklaşıma da dikkat etmek gerekir. Çünkü bir kavramın belli bir coğrafya ve tarihte

kullanılış şekli ve çağrıştırdıklarıyla bir başka zaman ve mekânda kullanılış şekli ve taşıdığı mana aynı olmayabilir (Smith, 1964: 96).

Neticede, dinamik bir yapıya sahip olan kavramların insanın zihnî inşasında ve bunun pratiğinde önemli bir yeri olduğunu, bunlarsız ilmî ürünlerin gereken etkiyi ve gelişmeyi sağlayamayacağını söyleyebiliriz. Kavram hakkında yapılan bu kısa açıklamadan sonra şimdi de çalışmamızın odağını oluşturan din kavramına, söylediklerimiz bağlamında bir giriş yapabiliriz.

3. KAVRAMA YÜKLENEN ANLAM DEĞİŞEBİLİR

Her insan, tasarımı ve kendisine bırakılan tercihlerden dolayı farklı kültürel kodlara/normlara ve ilmî bağlamda kazanımlara sahip olabilmektedir. Buna ilaveten toplumsal ihtiyaçlar, ilmî ürünler ve daha birçok doğru veya yanlış gerekçelerden dolayı insanları bir din başlığı altında toplayabiliriz. Buradaki toplumsal ihtiyaç; insanları bir arada tutma, onları kolayca yönetme, onlara söylem ve eylem kazandırma, belirsizlikleri giderme, kendi gücüyle gerçekleşmesi zor olabilen insani gereksinimlerdir. Bunlar insanların bir din adı altında toplanmasına neden olabilmektedir.

Birbirinden farklı da olsa, din adı altında zihnî ürünlerle geçmişte olduğu gibi günümüzde de sürekli karşılaşılmaktadır. Ancak diğer alanlarda olduğu gibi din kavramı veya algısı da zamanla değişebilmektedir. Bu hususu daha iyi anlatabilmek için şöyle bir örnek verebiliriz. Ortaçağ Hristiyan din (religion) anlayışında bugünkü anlamda seküler bir alan yoktu (Asad, 2007:106). O dönemde din neredeyse tüm kurumların ve eylemlerin içine nüfuz etmişti. Ancak daha sonraki dönemlerde Rönesans ve Reform hareketleriyle din kamusal hayattan uzaklaştırılarak insanın özel hayatına mahsus bağımsız bir hâle geldi. Böylece din, modern toplumlarda politika ve sosyal yaşamdan ayrı bir faaliyet alanını ifade eder oldu (Atalay, 2016: 35).

Bu örnek dinin etki alanının ve anlamsal küme elemanlarının zamanla değişebildiğini göstermektedir. Bu sürecin Hristiyanlık için doğru olup olmadığını veya yararlı olup olmadığını burada tartışmadığımızı hatırlatalım. Burada din kavramına yüklenen anlamların zamanla değişebileceğini söylemek istiyoruz. Fakat şöyle bir durumdan da bahsetmek gerekir. Nasıl ki fen bilimleri, bu disiplinin kazanımlarından yola çıkılarak yapılan zararlı ürünlerden bağımsızsa, din de onu referans aldıklarını iddia eden ancak âlimlerin ilmî ürünlerine aldırış etmeyen sözde dindarların ortaya koyduklarından masumdur/sorumlu değildir. Ancak şu da bir gerçektir ki insanların din adına yaptıklarından dolayı dinin içeriği zaman zaman gözden geçirilebilmektedir. Böylece de dinî anlayışa ve onun kapsam alanına, enformasyon ve tecrübe kaybını asgariye indirmek için göreceli ve değişebilen insani sınırlamalar getirilmektedir. Fakat bu çalışmalar her zaman doğru bir şekilde yapılmadığından din kavramına yanlış anlamlar yüklenebilmekte ve dolayısıyla da bu kavram olumsuz yönde etkilenmektedir.

Bu durum deney yapanın, deneyin bir parçası olduğunu ve deneyi etkilediğini söyleyen kuantum fiziğinin bizlere kazandırdığı duruma benzer. Bu sebeple kavramın bizzat kendisinin gelişimi göz önüne alınmalı, onu kullananların olumsuz tutumları bu gelişimi engellememeli ve olumsuz yapay oluşumların doğal olan kavramlara zarar vermesine izin verilmemelidir. Burada kullanım sahalarının belirleyici olması doğal kabul edilir. Ancak kavramı kullananların belirleyici olması hususunda daha dikkatli olmak gerektiği kanaatindeyiz.

4. DİN KAVRAMI HAKKINDAKİ BAZI GÖRÜŞLER

Kavram ve onun değişimi konusundaki bu kısa açıklamadan sonra şimdi de göz önüne aldığımız semantik topografyanın kavramlarından olan din kavramının anlamları üzerinde durmaya çalışalım. Bu çalışmada özellikle de İslam geleneğinde din kavramı üzerinde duracağız. İnsanın enformasyon kaybının zamanla asgariye inmesi (bilinenlerin artması) ve din kavramının (ona yüklenen anlamın) gelişime açık oluşu, bu kavramın farklı zaman, mekân ve topluluklara göre değişik şekillerde anlaşılmasını zaruri kılmaktadır. Son yıllarda farklı disiplinlerin insana kazandırdığı bilgi ve yöntem yani zihnî bağlamda kazandırdıkları (özellikle de insanın akılsal fonksiyonlarını daha nitelikli hâle getirmesi) göz önüne alındığında din kavramını, onun algısını günümüz şartlarında yeniden anlama, yorumlama ve değerlendirme bir ihtiyaç hâline gelmiştir. Bu nedenle din kavramı ve onun algısının günümüz şartlarında yeniden ele alınıp ortaya konulması gerekmektedir. Bu hususu da belirttikten sonra din kavramı hakkındaki görüşlerden kısaca bahsedebiliriz.

Din, Arapça “deyn” kökünden masdar veya isimdir. Din temelde hesap (ceza, mükâfat), itaat (İsfahânî, 1987; Bâkılânî, 1957: 345) ve yol anlamında kullanılmaktadır. Terim (ıstılah) olarak din hakkında birçok tanım önerilmiştir. Örneğin dinin, akıl sahiplerini peygamberin bildirdiği gerçekleri benimsemeye çağıran ilâhî kanun olduğu (ez-Zebîdî, 1306); insanoğlunun bu âlemdeki kimliği, varlığının gerçek anlamı veya gayesi sorusuna cevap veren beyanlar kümesi olduğu ifade edilmiştir (Nigosian, 1975: 2).

M. Hamdi Yazır dini, akıl sahiplerini hüsn-i ihtiyarlarıyla bizzat hayır ve nimete sevk eden bir vaz‘-ı ilâhî olarak tanımlamıştır (Yazır, 1971: 61). Seyyid Hüseyin Nasr’a göre ise din, insanı hakikate bağlayan şeydir. Din, öncelikle mutlak hakikati nisbî olandan ayıran bir doktrin, ikinci olarak da hakikat üzerine düşünmeye, mutlak olana bağlanmaya, insan varlığının gaye ve anlamına uygun biçimde Allah’ın iradesine göre yaşamaya elverişli bir metottur (Nasr, 2009: 15).

5. KUR’AN’DA DİN KAVRAMI

Kur’an’ı Kerim’de din kelimesi doksan iki yerde geçmektedir (Abdulkaki, 1982: 268). Üç ayette (Kur’an, Tevbe 9/29; Sâffât 37/53; Vâkıa 56/86) bu kelime geniş anlamda bir terim olarak kullanılmaktadır (Sunar, 1963: 66; el-Mevdüdi, 1982: 109-122). Kur’an açısından din kelimesine baktığımızda şu iki durumla karşılaşırız:

1. Allah’a ait din: O’nun gönderdiklerinden oluşur.
2. İnsana ait din: İnsanların yorumlarından ortaya çıkar.

Birinci anlamda yani Allah’a ait din, dini’l-hakk (Saf 61/9; Fetih 48/28; Tevbe 9/29, 33), ed-dini’l-kayyım (Yusuf 12/40; Rum 30/30, 42; Tevbe 9/36), dini’l-kayyime (Beyyine 98/5), dini’llah (Âl-i İmrân 3/83; Nur 24/2; Nasr 110/2), ed-dini’l-halis (Zümer 39/3) şeklinde ifade edilmektedir. Bu bağlamda Kur’an birçok ayette dinin sadece Allah’a has kılınması gerektiğine vurgu yapar (A’raf 7/29; Yunus 10/22; Lokman 31/32; Ankebut 29/65; Nisa 4/146; Zümer 39/2-3, 11, 14).

Burada Allah’a ait dini, göklerin ve yerin onun olması, insanî özellik taşınamaması, iyi, güzel ve doğru olana ulaştırmayı sağlayacak yöntem ve ilke kazandırması bağlamında kullanıyoruz. Birinci anlamda yani Allah’a ait olan din kesin doğru kabul edilirken, ikincisi yani dinden insanın anladıkları (enforsasyon kaybı olduğu için) kesin/mutlak doğru kabul edilmez. Zira İslam’ın bizzat kendisiyle, ondan anlaşılmanın (yorum) birbirinden ayrılması gerekir. İslam’ın yanlış anlaşılmasının önemli bir nedeni bu ayrımın yapılmamasıdır. Bu ayrımı yapmanın zor olduğunu biliyoruz.

Allah’a ait din, Kur’an’da İslam olarak da kullanılmaktadır (Âl-i İmrân 3/19). Bu bağlamda bütün peygamberlerin ve getirdikleri mesajların temel amacının (temel özellik bağlamında) aynı olmasından dolayı “İslâm” ile “din” eş anlamlı iki kelime gibi telakki edilmiş ve bütün peygamberlerin getirdiği dinin İslâm olduğu ifade edilmiştir (Âl-i İmrân 3/85; Nisa 4/125; Maide 5/3; Şura 42/13). Zira bütün peygamberlerin ve getirdikleri mesajların temel amacı aynıdır. Ayrıca İslâm, özelde Hz. Muhammed’e gelen dinin adı olarak da kullanılmıştır (Maide 5/3). Kur’an’da, geçerli dinin İslam olduğunu ifade eden şu ayetleri bu konuda örnek olarak zikredebiliriz:

“Allah katında din şüphesiz İslâm’dır.” (Âl-i İmrân 3/19)

“Kim İslâm’dan başka bir dine yönelirse onun dini kabul edilmeyecektir; o ahirette de kaybedenlerdendir.” (Âl-i İmrân 3/85)

Hadislerde de benzer durumu görebiliriz. Bir hadiste, “Allah katında dinin aslı hanîflik ve İslâm’dır.” denildiği bildirilmektedir (Tirmizî, “Menâkıb”, 32). Kur’an’da olduğu gibi hadislerde de din ile hanîflik ve İslâm kavramları arasında bir anlam birliğinin olduğu görülür (Tümer, 1994: 313). Burada dikkat edilmesi gereken husus, din kavramında olduğu gibi İslam kavramının da semantik sınıf içerisindeki yerinin doğru tespit edilmesidir.

6. DİN KAVRAMI HAKKINDA KISA BİR DEĞERLENDİRME

Kur’an’daki din kavramından kısaca bahsettikten sonra şimdi de bu konuda dikkat edilmesi gereken birkaç hususu zikretmek istiyoruz. Bunlardan biri, ortaya konulan yanlış ve eksik din tanımlarından hareketle, bir yaratıcıyla düşüncelerini irtibatlandırılan tüm kesimleri aynı kategoriye koyma hatasıdır. Hâlbuki din başlığı altında incelenen kümelerin bir takım ortak özelliklere (yaratıcının varlığı, sıfatları

gibi) sahip olmaları, bunların gerekli ve yeterli olup olmama bağlamında bir sınıflamaya tabi tutulamayacağı anlamına gelmez.

Dinlerin tarihi, bir yönüyle tanrının (sözde tanrılar) tarihidir. Başka bir ifadeyle, inanmak ile iman arasında kişinin edinebileceği hâllerin tarihidir. Bu iki anlayışı şu şekilde ifade edebiliriz. Bir kısım insanlarda din, ilmî olmayan bir yaklaşımla, *sözde* gaybî yaklaşımla ortaya atılan, kendi içinde tutarlı gibi gözükten önermelere inanmakla gerçekleşir. Diğer bir kısmında ise din, insanın tasarımıından gelen aklı yeteneklerini yine tasarlanmış olarak çevresinde duran varlıkları işlevsel kılmada kullanarak elde ettiklerine kendisini adama anlamına gelen iman şeklinde gerçekleşir. Dine mensup insanlar bu iki din anlayışı arasında bir yerde yolculuk ederler.

İman şeklinde gerçekleşen ikinci kısım insanların yolculuğa çıkma ihtiyacı, tasarımın bir sonucudur. Burada din, insanın kendisine bırakılan sahayı inşa etme bağlamında bir değer ve anlam bulma çabasının neticesi olarak ortaya çıkan doğal bir karşılaşmadır. Dinin doğal bir yapısı olması dolayısıyla bu tür karşılaşmayı yapay değil de doğal bir karşılaşma olarak görmek gerektiği kanaatindeyiz.

Öte yandan insanın diğer etkinliklerinde olduğu gibi din konusunda da yanlış ve kötüye kullanmalar olabilir. Nasıl ki fen bilimleri yanlış, kötü niyetli yönlendiricilerin eline geçebiliyorsa din de yanlış ve kötü niyetli yönlendiricilerin eline geçebilir. Zira hem insanın sahip olduğu özellikler hem de onun kullanımına sunulan varlıklar potansiyel olarak kötüye kullanımı da içerisinde barındırır. Dolayısıyla yaşadığımız sistemde insan için donatılmış olan varlıkların hem insanı hem de yaratıcıyı karşılıklı olarak dışlayabilecek bir potansiyele sahip olması, ilmî bağlamda oluşturulan bir anlam spektrumunun varlığını gündeme getirir. Bu durum bir bilim insanının doğadan belli yöntem ve tekniklerle elde ettiği ürünler gibidir. Yeni ve alışılmışın dışında elde edilen bazı bilgilerin daha önce elde edilenlerin geçerliliğini iptal etme ihtimali varsa insanların bu şekilde elde ettiği tanrı anlayışında da yenilenmeler olabilir. Bu nasıl doğanın doğallığına zarar vermiyorsa diğeri de Tanrı'nın tanrılığına zarar vermez.

Bu sebeple söz konusu olan durumların geçerliliği ve anlamı olabildiğince üretenden bağımsız olmalıdır. Ayrıca burada ortak kabul edilen ve insandan bağımsız referanslar kullanılmalıdır. Bunun örneğini Kur'an ortaya koymuştur. Şöyle ki Kur'an ayetleri, doğruluğunu ve geçerliliğini kendinden bağımsız doğa ayetlerine ve onlar arasındaki ilişkiye dayandırır. Bunu da tüm insanlarda potansiyel olarak ortak olan akılsal fonksiyonlara ve kazanım bağlamında girilen süreçlere girdirerek söylettirmeye çalışmıştır. Bu sebeple Kur'an'ın önerdiği ayırım, sözde gizemli (mistik fantezi) ne olduğu belli olmayan kişilere ve kurumlara göre değil, sorumluluklarını hakkıyla yerine getiren ilim sahiplerine göredir. Kur'an'da geçen, "*Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?*" (Zümer 39/9) ayeti böyle bir ayırma işaret etmektedir. Bu durum da Kur'an'ı ayrıcalıklı bir konuma getirmiştir. Kur'an ayetleri bir din sınıfının oluşumuna izin vermemiş aksine haksız ve gereksiz sınıf ayrımlarından uzak durmayı önermiştir. Bu hususta ayeti kerimede şöyle buyrulmaktadır:

"Dinlerinin bütünlüğünü bozarak guruplara ayrılanlara gelince: Senin onlarla hiçbir ilişkin yoktur. Unutma, onların işi Allah'a kalmıştır ve zamanı geldiğinde Allah onlara vaktiyle yaptıklarını gösterecektir." (Maide 6/159)

Bu bağlamda din eğitimi, mistik fantezilerin aktarıldığı bir eğitim değildir. Kişiyi zararı ve faydası dokunmayacak şeylerin peşinden koşmak, ismine din denilmiş olsa bile din eğitimi kapsamına girmez. Aksine din eğitimi, insanları bu tür sözde din eğitimleri hakkında bilinçlendirecek bir eğitim vermelidir. Bu hususta Kur'an bizleri uyarmaktadır:

"Allah'ın vaadi haklıdır. Dünya hayatı sizi sakın aldatmasın. O yaman aldatıcı, sakın sizi Allah ile aldatmasın!" (Lokman 31/33)

Din ile veya Allah ile aldatma sadece İslam dininin mensupları arasında değil diğer din mensupları için de söz konusudur. İslam dininin diğer dinlerle farklı yönleri olduğu gibi ortak noktaları da olabilir. Bu hususta Kur'an, daha önceki kitapları/indirilenleri inkâr etmeyip aksine bunları kabul eden bir kitaptır (Bakara 2/4). Bu bağlamda İslamiyet, Hz. Âdem'den beri gelen insanlığın dinidir. Dolayısıyla burada önemli olan, din olarak öğretilen bilgilerin hakikati dile getirmesidir. Hakikatin hangi kitapta yazdığı, ne zaman yazıldığı, kim tarafından söylendiği önemli değildir. Allah'ın gönderdiği ilahî dinler açısından düşünüldüğünde, İslamiyet daha önceki dinlerin kemale ermiş (Maide 5/3) bir hâli olarak görülür. Ancak bütün bunlar İslam dinini günümüzdeki diğer dinlerle aynı sınıfa dâhil etmemizi gerektirmez. Aksi

takdirde genelleme hatasına düşebiliriz. Çünkü genelleme her zaman doğruyu yansıtmaz bazen safsataya (mistik fantezi, anlamsız konuşma) yol açabilir.

Din kavramının doğru anlaşılmasında temel özellik (öznelik) ve tezahür ayırımının yapılmasının da oldukça önemli olduğunu düşünüyoruz. Verdiğimiz şu örnek bu hususun daha kolay anlaşılmasını sağlamaktadır. Bu konuda şöyle bir örnek verebiliriz. Ayeti kerimede, "...*Fuhuş (zina) yapanlara karşı içinizden dört şahit getirin.*" (Nisa 4/15) buyrulmaktadır. Burada asıl maksat/temel özellik, olayın doğru tespit edilmesi yani suçluların bulunmasıdır. Tezahür ise olayın tespiti için o dönemde şahitlik yapacak dört insanın bulunmasıdır. Günümüzde ise insan yerine kamera, Deoksiribo Nükleik Asit (DNA) testi gibi her geçen gün gelişen teknolojilerle olayı aydınlatacak daha kesin delillere/şahitlere ulaşmak mümkündür. Bu bağlamda hükümlerdeki temel özellikler değişmezken tezahürler teknolojik gelişime, coğrafyaya, çağa, topluma veya başka nedenlere göre değişebilmektedir. Kısaca ifade edecek olursak, dindeki temel ilkelerle (öznelik) bunların tezahürleri arasındaki ayırım, din eğitimi açısından oldukça önemlidir.

7. DİN ANLAYIŞININ TEKÂMÜLÜ/GELİŞİMİ

Din eğitiminin temel amacı kısaca, iyi insan yetiştirmektir denilebilir (el-Attas, 1977: 78). Bunu gerçekleştirmek için verilecek din eğitimi de Nurettin Topçu'nun ifadesiyle, her şeyden önce bir kalp eğitimidir (Topçu, 1997: 156). Bu durumda öncelikle, "*Nasıl bir din eğitimi?*" sorusunun tatmin edici cevabı aranmalıdır. Zira verilen her din eğitiminin insana yarar sağladığını söylemek zordur. Bunun için de yapılması gereken, din eğitiminin hem bir disiplin hem de sosyal mühendislik olarak kendini sürekli yenilemesi ve geliştirmesidir.

Daha önce, dine yüklenen anlamların ve dolayısıyla da din anlayışının değişebileceğinden bahsedildi. Buna göre, din anlayışımız tekâmüle tabi olmalıdır (Baltacıoğlu, 1996: 45-46). Din eğitiminin iki temel kaynağı, doğa ve Kur'an ayetleri de bu dinamizmi kazandıracak yapıdadır. Ancak burada yenilenmesi gereken, Allah'ın peygamberi vasıtasıyla gönderdiği dinin (Kur'an) kendisi değil bizim ondan anladıklarımız olmalıdır. Zira Allah'ın ayetlerinin değişime ihtiyacı yoktur. Bu durum aynen doğadaki varlıklar ve onların tabi oldukları yasalar gibidir. Değişen ve gelişen, bizim bu varlıklar hakkındaki bilgilerimiz ve anlayışımızdır. Allah'ın ayetlerinin dinamik olmasından kastettiğimiz budur.

Şayet din eğitimi disiplini bu dinamizmi kazanabilirse, fen bilimleri gibi bilimsel incelemeler neticesinde öneride bulunup çözüm modeli oluşturabilir ve böylece uygulamalarını da koruma altına alabilir. Bir diğer ifadeyle, olabildiğince nesnel olmayı sağlayan hususları kontrol altına alabilecek bir edinime sahip olması onun kazanımları arasında yer alır. Bu şekilde din eğitimi disiplini, bilimsel araştırmalarının mantıksal çerçeve içinde düzenlenmesini, yürütülmesini ve sonuca bağlanmasını sağlayarak olabildiğince nesnel olmayı başaracaktır. Mantık ve matematiksel mantık gibi araçları kullanarak bilimsel araştırma mantığı sayesinde din eğitiminde keyfi davranma büyük oranda önlenerek ve böylece bu disiplin kendisini geliştirebilecek bir dinamizmi yakalayacaktır. Bunun için din/din eğitimi, fiziki sistemin kazandırdığı belirlenimcilik anlayışından yararlanarak kendisini ilmî olarak temellendirebilir. Ancak bunu yaparken kendisinin, insan ürünü bilimsel bilgilerin spekülatif yorumuna borçlu olan imgesel bir tez olmadığını göstermelidir. Bu husus da yine müstakil bir çalışma konusudur.

8. SONUÇ

Bir kavrama doğduğu, varlığını sürdürdüğü çevresinden kısaca sisteminden ve ait olduğu semantik sınıftan bağımsız anlam yüklenmemesi ve değişime kapatılmaması gerekir. Aksi takdirde bir disiplinde kendisine yer bulan bir sembole başka disiplinlerde aynı anlamlar yüklenerek zihinsel ürünler bağlamında yanlış yargılara varılabilir.

Her ilmî disiplin gelişi güzel değil aksine geçerliliği test edilmiş ve sonuçları kabul edilmiş kendisine has analizlerle incelenebilen, semantik analize konu olan, dinamik bir kavram topografyasına sahiptir. Disiplinler arası ilişkilendirmelerde bu semantik analize üst seviyeli semantik analiz adımı verebiliriz.

Hem çoklu disiplinleri göz önüne alan çalışmaların hem disiplin içi çalışmaların hem de kavramlara yüklenen anlamların zamanla değişebileceği gerçeği, üst yapı semantik analizinin de dinamik olduğunu ve değişebileceğini gösterir. Üst seviyeli semantik ilişkinin ve ağı dinamik ve değişken olma özelliği, alışılmadık dışında yeni kavramların, fikirlerin, deneyimlerin, kültürlerin ve buna benzer insan ürünü olan yapay şeylerin ortaya çıkmasını sağlayarak bizi sabit epistemolojiden kurtarır. Bu da zihni ürünlerin

doğruluğunu ve geçerliliğini test eden ve onaylayan doğal sisteme (evren, vahiy) daha çok yaklaştırır. Zira ilmî çalışmalarda, çıkan sonuçların doğal yapıya uygunluğu önemli bir husustur.

Dinamik bir yapıya sahip olan kavramların insanın zihnî inşasında ve bunun pratiğinde önemli bir yeri olduğunu, bunlarsız ilmî ürünlerin gereken etkiyi ve gelişmeyi sağlayamayacağını söyleyebiliriz.

Din eğitimi, mistik fantezilerin aktarıldığı bir eğitim değildir. Kişiyeye zararı ve faydası dokunmayacak şeylerin peşinden koşmak, ismine din denilmiş olsa bile din eğitimi kapsamına girmez. Aksine din eğitimi, insanları bu tür sözde din eğitimleri hakkında bilinçlendirecek bir eğitim vermelidir.

Din kavramının doğru anlaşılmasında temel özellik ve tezahür ayrımının yapılmasının da oldukça önemli olduğunu düşünüyoruz.

Din eğitimi disiplini istenilen dinamizmi kazanabilirse, fen bilimleri gibi bilimsel incelemeler neticesinde öneride bulunup çözüm modeli oluşturabilir ve böylece uygulamalarını da koruma altına alabilir. Bir diğer ifadeyle, olabildiğince nesnel olmayı sağlayan hususları kontrol altına alabilecek bir edinime sahip olması onun kazanımları arasında yer alır. Bu şekilde din eğitimi disiplini, bilimsel araştırmalarının mantıksal çerçeve içinde düzenlenmesini, yürütülmesini ve sonuca bağlanmasını sağlayarak olabildiğince nesnel olmayı başaracaktır. Mantık ve matematiksel mantık gibi araçları kullanarak bilimsel araştırma mantığı sayesinde din eğitiminde keyfi davranma büyük oranda önlenecek ve böylece bu disiplin kendisini geliştirebilecek bir dinamizmi yakalayacaktır.

KAYNAKÇA

- ABDULBAKİ, M. F. (1982). *Mucemu'l-Mufehras li-el Fazıl Kur'anil Kerim*. İstanbul: Mektebetü'l, İslamiyyeh.
- ASAD, T. (2007). Antropolojik bir Kategori olarak Dinin İnşası Milet ve Nihal. *İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi* 4(2),103-137.
- ATALAY, S. L. (2016). Bir Batı İcadı Olarak Din: "Religion" Kavramının Modern Batı'da İnşası. *İnsan ve Toplum* 6 (2), 27.47
- BÂKILLÂNÎ. (1957). *et-Temhîd*. R. J. McCarthy (Nşr.). Beyrut.
- BALTACIOĞLU, İ. H. (1996). *Din ve Hayat*. İstanbul: Esra Yayınları.
- EL-ATTAS, S. M. N. (1977). Birinci Dünya İslam Eğitimi Konferansı. *Tavsiyeler*. Kral Abdülaziz Üniversitesi, Cidde-Mekke.
- EL-MEVDÜDİ, EBU'L-ALA. (1982). *Kur'an'a Göre Dört Terim*. (Çev.). O. Cilacı / İ. Kaya, İstanbul.
- EZ-ZEBÎDÎ, M. M. (1306). *Tâcü'l-Arûs*. Mısır: Matbaatü'l-Hayriye.
- TÜMER, G. (1994). *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. "Din". <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/ayrmetin.php?idno=090313>.
- ISFEHÂNÎ, R. (1987). *el-Müfredât fi Garib'il-Kur'an*. İstanbul: Kahraman Yayınları.
- NASR, S. H. (2009). *İslâm-İdealler ve Gerçekler*. Ahmet Özel. (Çev.). İstanbul.
- NIGOSIAN, S. A. (1975). *World Religions: A Historical Approach*. Britain.
- SMİTH, W. C. (1964). *Meaning and End of Religion: The*. New York: Macmillan Company.
- SUNAR, C. (1963). "Din Nedir?" *İlahiyat Fak. Dergisi*, C.X. s.64-69. Ankara.
- TİRMİZİ, H. (2009). *Kalbin Anlamı*. Ekrem Demirli. (Çev.). İstanbul: Hayy Kitap.
- TOPÇU, N. (1997). *Türkiye'nin Maarif Davası*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- YAZIR, E. M. H. (1971). *Hak Dini Kur'an Dili*. İstanbul: Eser Neşriyat.